

“On Becoming a Christian”

Een protestantse bijdrage bij de dialoog tussen de Rooms Katholieke Kerk en de Pinksterkerken

dr. B. Plaisier

Amsterdam, VU symposium vrijdag 30 november 2007

Inleiding

Het overzicht dat Cecil M. Robeck biedt van de dialoog tussen de Rooms-Katholieke Kerk en de Pinksterbeweging, maakt opnieuw duidelijk, hoezeer het oecumenisch gesprek van fundamentele belang is. Allereerst laat de dialoog duidelijk zien, dat – in de woorden van Anton Houtepen- (...) "elke kerkelijke traditie na verloop van tijd, ook als gevolg van scheiding en isolement, geneigd is bepaalde visies en interpretaties alleenzaligmakend te achten"¹

Het overzicht van deze specifieke dialoog functioneert bovendien als een spiegel voor die kerken, die nog weer in een andere traditie staan. Ik vertegenwoordig de reformatorische traditie die ten opzichte van zowel de Pinksterbeweging als de Rooms-Katholieke Kerk een geheel eigen insteek heeft wanneer het gaat om de doop in relatie tot het christen worden. Wij herkennen echter de geschetste dilemma's en de vragen rond deze belangrijke discussie als onze eigen vragen en dilemma's.

De beschrijving van deze dialoog maakt duidelijk dat we hier te maken hebben met een hoogstaand theologisch gesprek van theologen, c.q. kerkleiders. Deze methode wordt inmiddels tussen vele kerken geïmplementeerd. De Wereldraad, de WARC, de LWF en de Rooms Katholieke Kerk hebben veel van deze dialooggroepen. Het grote voordeel hiervan is, dat beide partners gedwongen zijn om rekenschap af te leggen.

Misschien is soms nog wel het belangrijkste resultaat, dat ze in het gesprek met de ander komen tot een formulering van wat ze *zelf* geloven en belijden. Dat is in de dialoog tussen de Rooms Katholieke Kerk en de Pinksterkerken, voor de rooms-katholieken gemakkelijker dan voor de pinkstergelovigen. De diversiteit in rooms-

1 Bert Hoedemaker, Anton Houtepen, Theo Witvliet, *Oecumene als leerproces*, Zoetermeer, 1993, 247.

katholieke kring is misschien weliswaar net zo groot als in de pinksterkerken, maar een wereldkerk kan met één stem spreken, waardoor alle andere zwijgen. Dat is voor de Pinksterkerken iets moeilijker: zodra iemand namens hen spreekt, staan er duizend op die opmerken dat ze ook nog iets hebben te zeggen en iets hebben toe te voegen of te wijzigen.

Daarom is dit resultaat zeer belangrijk voor de Pinksterkerken om tot een gemeenschappelijker zelfverstaan te komen. En ook om te merken dat ze niet een bisschop nodig hebben om het - nog niet zo gearticuleerde - gemeenschappelijke geloof, zó te verwoorden, dat het vervolgens als bijna vanzelfsprekend, een gemeenschappelijk gedragen geloofswoord kan worden. Bij elke dialoog en elke keer dat er meer officiële vertegenwoordigers van de Pinksterkerken bij betrokken zijn, wordt er weer een steen gelegd voor het geloofsgebouw van de Pinksterkerken. Hoe vreemd het misschien klinkt, maar daarmee helpen de z.g. traditionele kerken ook de Pinksterkerken.

Zelf ben ik – o.a. samen ook met Mel Robeck – jarenlang lid geweest van een andersoortige dialoogcommissie. De Wereldraad startte in 1998 met een *Joint Consultative Group* tussen de Wereldraad en de Pinksterkerken. Dat had veel voeten in de aarde – o.a. ten aanzien van de vertegenwoordiging van de Pinksterkerken. Maar het lukte. In deze groep hebben we vanaf het eerste moment afgesproken om geen groot rapport – zoals wat we nu voor ons hebben – te maken. We zetten in op gesprek, op uitwisseling van geloofs- en levenservaringen, op gezamenlijke bijbelstudie, het bezoeken en ‘aftasten’ van elkaar - kortom op dat wat de Geest zelf ons zou laten zien ten aanzien van het vervolg.

Ditzelfde model wordt nu ook gepraktiseerd door het z.g. *Global Christian Forum*, waarin bijna alle kerken van de wereld op een of andere manier vertegenwoordigd zijn of banden mee hebben. Voor mij zijn de jaren van ontmoeting met Pinkstergelovigen van groot belang geweest. Ik ben er door verrijkt, er zijn vriendschappen ontstaan, ik heb geleerd me kwetsbaar op te stellen en vertrouwen te hebben in het voortgaande werk van de Geest. Ik heb echter ook ontdekt hoeveel pijn er soms bij de Pinksterkerken leeft over wat zij in de afgelopen eeuw hebben ervaren, en ook hoeveel vreugde en kracht er in deze vorm van christendom leeft.

Voor beide modellen geldt echter: wat is de waarde voor het grondvlak? Wat sijpelt er naar de gemeenten en parochies, naar de individuele gelovigen?

Of is dat te formeel gedacht? Is wat de deelnemers uitstralen al voldoende om kleine mentaliteitsverandering te bewerkstelligen en vertrouwen over en weer te scheppen? Is het soms zo dat je als individuele deelnemer c.q. vertegenwoordiger van een kerk, in zo'n ontmoeting – zonder dat je het merkt – deel bent van de brede beweging van de Geest, die ongemerkt ook werkt in de harten en gevoelens van degenen die jij vertegenwoordigt?

Zo heb ik het zelf ervaren na wat ik op 15 september van dit jaar in het Olympisch Stadion bij het jubileumfeest van de Pinksterkerken zei. Er kwam een beweging op gang die ik niet voorzien had, maar die kennelijk in de afgelopen jaren in het verborgene al is ontstaan: een sfeer van toenadering, een verlangen naar gezamenlijkheid, een hoop op de uitstorting van de Geest in onze gezamenlijke opdracht om het evangelie te verkondigen in een land dat nauwelijks nog weet van Jezus Christus en het evangelie.

Daarom: onderschat niet het belang van dit soort dialooggroepen!

De doop en christen worden

Het ontstaan en de onstuimige groei van de Pinksterbeweging is voor alle "gevestigde kerken" als het ware een "*wake up call*" geweest. De opmerking van Anton Houtepen waarmee ik deze bijdrage begon, laat zien, dat wij als kerken veelal geneigd zijn te volharden in theologische posities ook als die niet langer een adequaat antwoord zijn op de zich ontwikkelende context.

In de reformatorische traditie -meer specifiek de gereformeerde traditie, is al vrij snel een geheel eigen invalshoek ontwikkeld met betrekking tot de doop in relatie tot het christen- worden. *De doop* is in de gereformeerde traditie onderdeel van een *theologie van het verbond*. Deze greep - want zo mag je het ook wel noemen - gaf de gereformeerde theologie een bijna vanzelfsprekende verworteling in het Oude Testament, een opening om zowel de innigheid van de relatie met God als de breedheid naar de gemeenschap en zelfs het volk te verankeren en daarbij tevens de heiliging een centrale plek te geven. Als we in Nederland in de komende tijd tot een

dialoog tussen pinksterkerken en de Protestantse Kerk in Nederland willen komen – ligt hier naar mijn gevoelen een veelbelovende opening.

Wat was echter in de loop der jaren het gevolg van deze wijze van theologiseren? Duidelijk is dat in deze theologie van het verbond de doop niet primair gezien werd als een individueel gebeuren. Zij werd betrokken in het grote verband van Gods handelen met deze wereld. ‘God werkt in de loop der geslachten..’ is een gevleugeld woord in deze kringen. Hij is er al voor wij geboren worden; zijn beloften gelden ons al voor de doop en Hij is het, die ons opneemt in zijn gemeenschap.. Allemaal statements die getuigen van een verbondsvisie die zowel dogmatisch als spiritueel diepe sporen heeft getrokken.

Dit perspectief is in de 19^e en 20^e eeuw verder ontwikkeld in relatie met het concept van de *volkskerk*. In de 20^e eeuw was een vertegenwoordiger van deze school de intrigerende theoloog Arnold van Ruler. Hij bleek in staat om hiermee zowel de innigheid van het gelovige hart als de actieve betrokkenheid op de maatschappij en de taak en roeping van de staat naar voren te halen.

Het blijft opvallend dat Van Ruler – ook toen de secularisatie zijn invloed meer en meer liet gelden – bleef vasthouden aan het spreken over ‘*de gedoopte natie*’. Ook in een ontkerkelijkte situatie moeten we volgens hem het begrip ‘gedoopte natie’ niet opgeven. Waarom? Omdat een gedoopt kind ‘(...) het teeken en zegel (is) van de heele gedoopte natie’.² Als er geen ‘gedoopte natie’ meer is, dan vervalt niet alleen de kerk, maar de hele gestalte van het Koninkrijk Gods in het vlees.³

Hierbij speelde voor Van Ruler nog een ander punt mee: hij was namelijk ongelooflijk bang dat christenen zich zouden isoleren van de wereld en de maatschappij waarin ze leven. Hij geeft vier argumenten tegen het isolement van de kerk⁴:

- a. Het verbond der genade impliceert dat *de waarheid en het heil Gods uitgaan tot allen*. Het verbond veronderstelt het element van de *gemeenschap*. Het volk is niet een verzameling individuen. Het Woord Gods komt niet tot individuen, maar tot het volk als gemeenschap.

2 *Droom en Gestalte*, Amsterdam, 1947, 227.

3 *Idem*.

4 *Ibidem*, 228-249.

- b. Een *kerk in het isolement is een belemmering voor het evangelie*, om tot het volk te komen. Met de antithese-gedachte heeft men het tegendeel bereikt van wat men wilde: men wilde de kerstening van de nationale cultuur, men kreeg een 'keurslijfachtige bekrompenheid'.⁵
- c. *Een kerk in het isolement geeft de cultuur prijs*. Naar zijn stellige overtuiging is het heil niet los te zien van de cultuur, integendeel, het heil beoogt juist '(...) de heiliging van de cultuurexistentie'.⁶
- d. Met het isolement *geven we de staat prijs aan de demonen*. De staat is er voor allen. Het Woord Gods gaat over het hele volk, en daarmee over de staat. Het gaat in de openbaring om de heerlijkheid van de volkeren. Als je je uitgangspunt neemt in de gelovige, gehoorzame (enkele) mens, kom je nooit meer goed bij de geweldige realiteit van de geschiedenis en de brede samenleving.⁷

Hiermee raken we een belangrijk punt.

Binnen het *kader van het verbond staat de doop primair in het perspectief van de gemeenschap* – niet alleen die van de *kerk*, maar ook van de *gehele samenleving die gekerstend diende te worden*. De doop is daarmee *meer* dan een individueel gebeuren geworden. Het probleem blijft op die manier echter wel dat door deze dooppraktijk van 'alles wat in het doophuis wordt gebracht, mag gedoopt worden' de betekenis van de doop in de loop der eeuwen steeds meer uitgehold kon worden.

Op dit punt is de dialoog tussen de Rooms-katholieke Kerk en de Pinksterbeweging van groot belang. Het verwijt van de Pinksterbeweging aan de Rooms-katholieke dooppraktijk is, dat hier een vorm van *nominaal christendom* ontstaat, van een ingedoopt worden in de gemeenschap van de kerk, zonder dat er sprake is van een bewuste geloofskeuze.

Daarmee wordt overigens door de Pinksterkerken impliciet de kinderdoop afgewezen. In de bijdrage van Robeck lezen we dan ook, dat de vertegenwoordigers van de Pinksterbeweging in de dialoog met de Rooms-Katholieke Kerk naar voren brengen: "It seemed only that they (bedoeld zijn de gedoopte kinderen in de Rooms-Katholieke

5 *Ibidem*, 231.

6 *Ibidem*, 232.

7 *Ibidem*, 240.

Kerk) had undergone a rite of baptism in which, especially as infants, they were not even *willing* participants. *Splashing water on unbelieving babies certainly did nothing to make them believers*".

Dit raakt inderdaad de kern van de discussie.

In feite gaat het dan niet alleen maar over kinder- of volwassendoop. Aan de orde is ook en vooral de context waarin wij kerk zijn. Ons denken over christen-woorden in relatie tot doop en bekering raakt aan de fundamenten van de ecclesiologie.

De ecclesiologie van zowel de Rooms-katholieke Kerk als die van de "gevestigde" protestantse kerken, is gestempeld door het *Corpus Christianum*. Maar het is voor iedereen langzamerhand duidelijk dat we in deze tijd in feite bij de ruines van het gekerstende West-Europa en Noord-Amerika. Of met andere woorden - we zijn als kerken weer terug bij de vragen van de vroege kerk.

Het is niet voor niets, dat de dialoogvoerders dus teruggrijpen op de oude kerk. De reden daarvoor is niet alleen dat voor de Romana de exegese van de Schriftgegevens altijd in nauwe relatie moet worden gebracht met de traditie. Hier is meer aan de hand. Het teruggrijpen op de traditie van de kerk, met name op de vroege kerk, is een onontkoombare noodzaak geworden.

De kinderdoop kan niet meer verdedigd worden louter en alleen op grond van de zogenaamde "*oikos-teksten*". Er moet opnieuw gezocht worden naar antwoorden op de klemmende vragen van het *pentecostalisme* aangaande de relatie tussen doop en bekering. *De doop staat niet langer in de context van een samenleving* waarin de doop een vanzelfsprekendheid was: eerder een teken van het behoren tot de gekerstende cultuur, dan teken van bekering en vernieuwing.

Daarom is het van belang om opnieuw naar de antwoorden van de oude kerk te luisteren. We ontdekken dan bijvoorbeeld, dat bij iemand als Gregorius van Nyssa, net als bij Origenes, de Geest vooral verbonden was met de *padeia*, de geloofsopvoeding. De *padeia* is niet onderdeel van de doopraktijk, maar het is omgekeerd: de doop speelt een centrale rol in de *padeia*. De doop is het moment waarop de inwoning van de Geest in de enkele mens plaatsvindt.⁸ De situatie waarin de vroege kerk verkeerde, is

8 Gregorius van Nyssa, *De Spiritu Sancto*, III, 1, 101 vv..

buitengewoon relevant voor ons, die leven in de nadagen van het gekerstende gemeenbest.

Ook voor wie -zoals ik- wil vasthouden aan de kinderdoop- als teken van Gods genade die ons altijd vóór is en die niet afhankelijk is van onze keuze, worden hier *klemmende vragen* gesteld.

Inmiddels zijn soortgelijke vragen ook aan het moderamen van de generale synode van de Protestantse Kerk gesteld. Vanuit het Evangelisch Werkverband is ons de vraag gesteld naar *een vorm van doopbevestiging*. Het Evangelisch Werkverband komt vanuit hun missionaire inzet in aanraking met mensen, die als kind gedoopt zijn, vervolgens zijn weggedreven van de kerk en die nu een bewuste keuze hebben gemaakt voor Jezus Christus. Het gaat hier om een diep ingrijpende ervaring van bekering en vernieuwing.

Gewezen wordt in dat verband op Romeinen 6: *"We zijn door de doop in zijn dood met Hem begraven om, zoals Christus door de macht van de Vader uit de dood is opgewekt, een nieuw leven te leiden. Als wij delen in zijn dood, zullen wij ook delen in zijn opstanding"*. Die ervaring -van het met Christus gedood zijn- in de doop, wil men **beleven**. Er is een diep verlangen naar deze **doopervaring**, een ervaring die zowel lichamelijke als geestelijke dimensies heeft: De doop als markeringspunt, als begin van een nieuw leven. Deze mensen zijn echter destijds al gedoopt als kind. Aan de kerk wordt gevraagd om een *ritueel*, waarin de doop, die destijds onbewust is ondergaan, zijn kracht laat gelden. *Want de doop is ook een lichamelijke ervaring, van sterven en opnieuw geboren worden door de kracht van de Heilige Geest*.

Deze vraag laat zien dat een dooppraktijk, die niet veel meer is dan de inlijving in een christelijke cultuur en die zich geen rekenschap geeft van de aspecten van wedergeboorte, bekering en vernieuwing, problematisch is geworden.

Ook wordt duidelijk, dat in de traditionele dooppraktijk niet of nauwelijks ruimte is voor de pneumatologische aspecten. Juist dit aspect lag aan de oorsprong van de dialoog tussen de Pinksterbeweging en de Rooms-Katholieke Kerk. De pneumatologie is vaak een verwaarloosd onderdeel in de kerkelijke leer. De pinksterkerken hebben hier terecht de vinger bij gelegd.

In dit verband wil ik ook wijzen op de nauwe relatie tussen doop en zending. We moeten erkennen dat deze in de traditionele kerken sterk is verwaarloosd. Het is van

groot belang dat de gedoopte gemeenschap een gemeenschap word die het verlangen heeft om Jezus Christus te verkondigen. De Pinksterbeweging heeft deze oude lijn terecht weer naar voren gehaald.

Vragen

Ik eindig met twee kritische vragen.

1. Hoe voorkomen we, dat met *erkenning van de accenten op wedergeboorte, bekering en vernieuwing, de doop onderdeel wordt van een louter op het individu gerichte beleving?* De doop kan immers niet los gezien worden van de *kerk als gemeenschap*.

Hoe voorkomen we, dat de doop de *ultieme uitdrukking wordt van onze individueel gerichte belevingscultuur?* Juist de doop maakt immers het *tegen-draadse* van het evangelie van Jezus Christus zichtbaar: het gaat om het kruis, dat opgericht wordt in de menselijke existentie.

2. Hoe kunnen we enerzijds ruimte bieden aan het *eenmalige* van de doop (de gave van de Geest) en anderzijds *aan elementen als groei en voortdurende bekering?*

Ik mis eigen zowel in de inbreng van de Romana als in die van de Pinksterbeweging de *realiteit van ongehoorzaamheid en zonde*. Robeck ziet een duidelijke overeenkomst tussen de spiritualiteit van de pinkstergelovigen en de rooms-katholieken: 'God takes people just as they are, in all their humanity and sinfulness, with all of their strengths and all of their weaknesses and begins to develop them step by step into the people they have been called to become..' Zoiets zegt volgens hem Rome ook - '*The principle of grace perfecting nature is very important in Catholic understanding*. God takes us where we are with our own temperaments and talents and perfects them at a supernatural level by both healing the effects of sin in one's life, and elevating one, to participate in the divine life, *such* that Christian virtue exceeds what is possible at the natural level alone.'

Als ik dat hoor denk ik dat hier vanuit de reformatorische theologie nog wel het een en ander over op te merken valt. Dit klinkt me te optimistisch in de

oren. Daarbij zie ik in sommige Pinkstergroepen een ‘heiligheids-ideologie ontstaan, die noodzakelijk onder kritiek dient te worden gesteld. Wordt op deze wijze in het leven van de gelovigen de macht en kracht van de zonde niet onderschat.. *Simul iustus ac peccator!* Wij zijn als gedoopten onderweg. Wij blijven zondaars. Wij hopen op de dag dat openbaar zal worden wie wij zijn. De *hamartologie* en de *eschatologie* zijn naar mijn mening onmisbare aspecten bij het opnieuw doordenken van de doop als de inlijving in de gemeenschap met Jezus Christus, de Opgestane die de Gekruisigde is.

Ik haast me op te houden.

We hebben met elkaar fascinerende en belangrijke materie in handen. Met de resultaten van deze dialoog, kunnen we ook in Nederland verdergaan.

Ik hoop op een voortzetting van de dialoog tussen de pinksterkeren en de Protestantse Kerk in Nederland. De tijd is er rijp voor.